

ԻՐԱՆԻՈՒԹՅՈՒՆ

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԻ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԵՆ ԶՈՐԵՔՇՈՒԹԻ ԵՒ ՇԵՐԱԹ

Rev. Père G. Kalémkarian Mechitaristengasse
N 4 Vienne

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Պոլիսիոյ համար Տարեկան 12 փ.
» » Կերպանայ 6 փ.
Արտատպանի համար (Երկու
ծրարով) Տարեկան 1 փ. (կերպանայ 1 փ.)
ԿԱՆԻՒԻ ՎՃԱՐԵԼԻ

Համակ գրամ եռայն գրկի հետեւեալ հասցեով

ԱՄԲՍԳՐՈՒԹԻՒՆ «ԻՐԱՆԻՈՒԹՅՈՒՆ» ԼՐԱԳՐՈՅ. — Վ.Ա.Ռ.Ե.Կ. (Պոլիսիոյ)

И НА ВЪСТЕНИКЪ

ИРАВУНКЪ

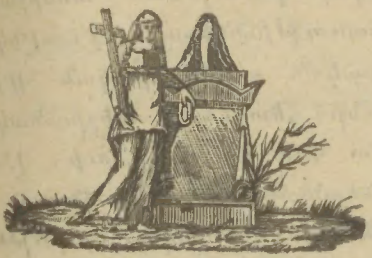
ВАРНА (България)

Redaction du journal

„Ira vounk“

V A R N A (Bulgarie)

Խմբագրութեան տղղեալ գրութիւն
ևս չեն գրկուիր ևս յարեալ դասուած-
ները միայն կը հրատարակուին աւ.
յուղովից յաւ մասամբ:
Իրանցիական տղղ 20 ասնթիւ. երե-
քն աւելի անգամներու համար 20 օ/ժ
գեղջ կը շինի:

ՄԱՅԱԳՈՅԺ

ԱՄԵՆ. Տ. ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԱՐԲԵՊԻՍ-
ԿՈՊՈՍԻ ԱԼԵՍԱՃԱՆՆ

Մանաւոր հեռագիր մը կը
գովէ Ամենապատիւ Ալեքանդր
Սրբազանի մահը. յանձին Հարին
Սմանապատուութեան ազգովին
մեծ կորուստ մը կունենանք. նը-
շանաւոր դէմքի մը. հանրային
համակրանքին ու յարգանքին ար-
գաւազէն առժանայցած. եկեղեց-
կան մը կանհտի, որուն նման
ներ ներկայի մէջ դժբախտաբար
հազիւ թէ մէկ երկու հատ ու-
նինք:

Գրիգորիս Սրբազան շատ կանու-
խէն սկսած է ազգին անձնուէր
և անշահախնդիր ծառայողն ըլ-
լալ. որուն յայտնի ապացոյցը մէջ
տեղ անինք, քով գիտնալով որ
կարօտ և խեղճ վիճակի մէջ լը-
մընցաւ այն բազմաշարժար և բազ-
մաբղիւն կեանքը:

Շնորհիւ տխրահաշուկ Ալըգեա-
նի անոք և լքեալ վիճակի մէջ վոխ-
ճանած Նարայէ Սրբազանի յիշա-
տակը երբ տակաւին կենդանի է
ամեն մտքի մէջ, ոհա Օրմանեան
պատրիարքն ալ Ալըգեան մը, թե-
րեւս աւելին, կըլլայ հանգէպ Գրի-
գորիս Սրբազանի, որ այս վեր-
ջին մէկ երկու տարիներու ըն-
թացքին մէջ իւր կրած վիշտերէն
իրեն եղած թէ՛ բարոյական և թէ՛
նիւթական զրկումներէն ընկճու-
ած կրնայ:

Տարօնոյ և վտապուրտկանի այդ
մեծանուն առաջնորդին շնորհիւ
պահ մը ապահովուած էր այդ ա-
մենէն աւելի հարստահարուած նա-
հանգներուն ժողովրդեան կեանքը
ինչքը և պատիւը հանրածափ
աւաղակապտ Քիւրտ Շահ Հիւ-
սէյին պէյի բարբառաւորութիւննե-
րէն, որուն ահն ու սարսափն եղաւ
հանգուցեալը երկար տարիներ
և ներսէն Պատրիարքի օրով այն-

չափ մտածել տուաւ թուրք կու-
ռապարութեան:

Ահա այդ բարձր հեղինակու-
թիւնը ազգին և եկեղեցոյն նա-
խանձախնդիր այդ հոգին, որ ի-
րաւամբ արժանի էր ամեն վարձա-
րութեան կարօտ կը մնայ ձեռն-
տուութեան նոյն իսկ իր հոգե-
վար վիճակին մէջ. երբ ասդին
Օրմանեան այն ազգաբաժան պատ-
րիարքը սեղանէ սեղան կը վազէ
և Ալըգեաններու, Բարթողիմէոս-
ներու ու Մէսրոպ Սուքիստան-
ներու նման վատողներ ամեն
կերպով յափուցած իրենց ազգա-
փնաս կեանքը կերկարեն:

Որչափ ամեն ճշմարիտ և զգա-
յուն հայու սիրտ կը խոցուի Ա-
լեքանդր Սրբազանի մահով, որ-
անշուշտ նոյն չափ ալ կը հրճուին
Օրմանեան և ընկերութիւն, որովհե-
տեւ իրենց զեղծումներուն և ազգա-
փնաս արարքներուն դէմ բողոքող
ազգու ձայն մը կը պակսի:

Ամեն. Գրիգորիս Սրբազան
ազգէն վարձատրուած էր մեծա-
նուն իղմիրիտն Պատրիարքի ա-
տեն Սոյ կաթողիկոսութեան կո-
չուելով, ինչպէս հայրիկը հրաւի-
րուած էր բազմիւ Արարատեան
մայր աթոռին վրայ (զոյգ մը, մի-
նւոյն ատենի գործակից Հայրա-
տանի մէջ). բայց դժբախտաբար
ազգն և իղմիրիտն Սրբազան չը
կրցան իրենց այս իղձը պտուղու-
տիսնել: Հասաւ Օրմանեան քան-
դից և կործանեց ամեն ինչ որ
ազգինն էր, ինչպէս կիլիկիոյ կու-
թողիկոսական խնդիրը, բեկանե-
լով Ալեքանդր Սրբազանի
ազգընտիր անուանուած: Նաեւ
զարմանալի զուգադիպութեամբ մը
Ալեքանդր Սրբազանի մահը
կը պատահէ ճիշդ այն օրերուն,
երբ Օրմանեան ոգի իրօքին կաշ-
խատի և կը ձեռնարկէ կիլիկիոյ
կաթողիկոսին ընտրութեան, բան
մը որ անշուշտ մեծ ցաւ էր հան-
գուցեալ ազգընտիր կաթողիկոսին
տեսնելով այսչափ յայտնի բռնա-
բարու մը ազգային օրինաց և
իրաւանց:

Իւր վախճանումը Օրմանեանը
կազատէ մեծ հոգէ մը որ անշուշտ
պիտի կրնար ծնիլ կիլիկիոյ կա-

թողիկոսականորոգ ընտրութենէն,
պատահէ զէպք մը Օրմանեանի հա-
մար, որ կամ իր բազդէն ծնաւ և
կամ իւր ճարպկութիւնը ստեղծեց
զայն:

Ալըգեանին չը մտնար իր-
մէն կապտուած իրաւունքները նոյն
պէս ալ կը պահէ ամեն անոնց
յիշատակը որոնք իրենց կենդա-
նութեան այդ իրաւանց հաւատա-
րիւս ուսնողապահ և պաշտպան
եղան, որպիսին է Ալեքանդր
Սրբազան:

ՌՈՒՍՃՈՒԹԻ «ՅԻՇՈՒԻ Զ՝ ՅԻՇՈՒԻ»

○.○.○

Սա մեր օրուայ նորութիւնն է.
խնդիրը ինքն ըստ ինքեան նուազ
կարեւորութիւն ունենալով. հոն
դիմ ասացաւ ամենասուր կերպա-
րանք մը շնորհիւ կարճատևու-
թեան տեղույս Աւագ քահանայ
Տէր Կարապետ հօր և քանի մը
թաղական պարոններու, որոնք որ
կաղմն ալ դառնան, ոչ մի կերպ
չեն կարող թոթովել իրենց օձիքը
ծանր պատասխանատուութենէն
տեղի ունեցած անհաճոյ երեւոյթ-
ներու առջեւ, որք բնաւ չեն կըր-
նար պատուաբեր համարուիլ ոչ
բնիկ ոչ ալ պանդուխտ ազգայնոց
համար: Բայց ո՞վ էր շարժառիթ
կը հարցունենք խոնարհաբար,
թող բարեհաճին այդ պարոններ
մէկիկ մէկիկ ցոյց տալ իմէ կըր-
նան և կը ճանչնն իրենց անձերէն
զուրս ու է մարդ: Տէր Կարա-
պետ հայր նուազ մեղադրելի կը
գտնենք երբ ինկատի կառնուի
իր յոգնած և հանգստեան կարօտ
եկեղեցական մը լինելը, որով բնա-
կանաբար ունեցած է և կրնայ ու-
նենալ միշտ իրեն համար առան-
ձին հաշիւներ և ոկնկալութիւն.
ներ իր հոգեւոր պիտին հանգէպ.
ուստի պէտք է զինք հանգիստ
թողունք և արգէն ո՞վ ըսած է
իրեն որ խառնուի այդ տեսակ
գործերու մէջ որ կը պահանջեն
ազատ միտք և առաջ զգացում:
Մինք կը կարծէինք զանեւ տեղ-
ւոյս թաղական մարմինը կազմող
յարգելի պարոններու մէջ գտնէ
մէկ անձնաւորութիւն որ կարող
լինէր ինքզինքը ազատել կայր

հետեւողութենէ մը և ունենար
քաջութիւնը պոռալու իր անդա-
մակիցների երեսին թէ՛ պարոննե-
ր զո՞վ կուզէք պաշտպանել և ին-
չո՞ւ. Թերեւս գտնուած ալ
ըլլայ իրենց մէջ տափակ և անզօր
ինչուներ կովմացող մը բայց ան-
շուշտ նա ալ կամացուկ մը իր
տեղը սմբած պիտի ըլլայ հաստա-
տափոր քահանային և կամայա-
գէտ մեծամիտներու յանգիմանու-
թեանց տակ:

Մինչեւ հիմայ տակաւին դըժ-
բաղդաբար չի լսեցինք թաղակա-
նութեան անդամներէն գոնէ մէ-
կին բերնէն քիչ թէ շատ լուրջ
և բանաւոր պատճառաբանութիւն
մը թէ՛ ի՞նչ հիման վրայ կոխեն-
լով կը հակադրուին ժողովրդին
հաւաքական «չը յիշուի»ին դէմ,
եթէ երբեք ունին իսկ բայց չեն
ուզեր հրապարակել իրենց այդ
արդարացի և բանաւոր պատճա-
ռաբանութիւնները, պէ՞տք էր որ
պատենէլ մը քաշելու ջանային ժո-
ղովրդին դէպի Օրմանեան պատ-
րիարք տածած գիտակցական ար-
դար արհամարանքին դէմ: Հա-
հէյի հայ պատուիրակին նկատ-
մամբ Օրմանեանի ըրած նմանը
չի տեսնուած եպերելի և կշտամ-
բելի վստուութիւնը պէտք էր ու-
նենալ ամենքէն աւելի վիրաւորիչ
և կատղեցուցիչ ներգործութիւն մը
մեր իշխող աղաներու «Ես»ին վը-
րայ, քանի որ Պատրիարքը իր դա-
ւադրական այն հեռագրովը կու-
զէր խորտակել արտասահմանի
ամբողջ հայութեան շինած մէկ
գործը, արհամարելով ի պաշտօնէ
անոնց ազգ. ինքնութիւնը, ուրեմն
այս պարագային մէջ ո՞վ պէտք
էր ամենէն յառաջ յուզուիլ և
զայրանալ պատրիարքին դէմ,
զաղթական կամ պանդուխտ հա-
յութիւնը թէ ոչ բնիկ հայու-
թեան ներկայացուցիչ ջօլ աղա-
ները: Ինչպէ՞ս չը վիրաւորուեցաւ
անոնց դիւրագրգիռ և գոռոզ
«Ես»ը որ մերթ ընդ մերթ ան-
սանձելի վիշապի մը պէս կը տըն-
կէ գլուխը:

Թաղական մարմինը կրնար քիչ
մը նուազ խստապահանջ գտնուիլ
պաշտօնական ձեւակերպութեանց
մասին և այնքան արհամարանք

ցոյց տալու չէր իրեն մատուցուած զեկուցադրին, դէմ, որուն պարու- նակութիւնը և շարադրութիւնը քիչ մը խոփու երեւցեր է իրեն: Թաղականութիւնը պարտաւոր էր իր պաշտօնին պահանջած չափովը երկայնամիտ լինիլ և հաշտ աչօք նայիլ այդ փոքրիկ պակասութեան փոխանակ զայն փոխարինելու իր կողմանէ սարքուած ագոյն սխալով մը, որուն համար չենք կրնար զիրենք չի մեղադրել: Եթէ երբեք ազգային անդորրու- թեան ճշմարիտ և անկեղծ բարե- կամներ ենք պէտք է ճանչնալ և խոստովանիլ երկուստէք գործուած սխալները մէյ մըն ալ չը կրկնելու համար զանոնք: Հէրիք է հէրիք այսքան անգալութիւն, քիչ մը ալ զիրար հասկնանք: Անոնք՝ որ եկեղեցւոյ բակին մէջ կամ դուռը լաւ գործ մը ըրած ըլլալու տգի- տութեամբ ոստիկանութեան մատ- նացոյց ըրին այս կամ այն հայը և պատճառ եղան քանի մը ժամ անոնց բանտարկուելուն, սոսկ մատ- նութիւն մը ըրած են, զի բանտը միշտ բանտ է, լինի Տաճկաստան լինի Պոլսկարիտ, ոստիկանը միշտ ոստիկան է լինի մահմետական լի- նի քրիստոնեայ, հետեւաբար ա. մենացած և ամենաստորին մատ- նիչի մը դերը լիուրի կատարած եղան այդ պարզամիտ ողորմելի ներք քանի որ խնդիրը լոկ ազ- գային էր և բանտարկուողներն ալ ազգային ու իցէ խնդրոյ հա- մար կուտններ էին:

Հարիպ-Հոսրպէր

Ռուստուգ

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Տրէյֆիւսի խնդիրը ամեն ինչ անգամայուծած է. մինչեւ իսկ ընկերվարականութիւնը, Գիտինք թէ երկու ընկերվարական կազմա- կերպութիւններ, որք կը կոչուին, մին «Ֆրանսացի Գործաւորներու

Միութիւն» և միւսը «Ընկերվար- ական Կապիտալիստիկ Միութիւն» միացած են ցոյց մը ընելու հա- մար ինքնաշարժ անոնց որոնք քաղաքական խնդիրներու մէջ խառ- նուելով կը շանան Տրէյֆիւսը ան- մեղացնել: [Մեծ քօնկուէ մը կազ- մուելու վրայ է, համաձայնութիւն մը առաջ բերելու համար, եթէ կարելի է, ան տարբեր կազմակեր- պութիւններու մէջ որոնք Ֆրան- սական ընկերվարականութիւնը կը ներկայացնեն: [Ֆրանսական կամ Պելժիական ընկերվարականու- թեան պէս ֆրանսական ընկերվար- ականութիւնը մէկ խումբէ մը կազմուած չէ, այլ բաժնուած քա- նի մը մասերու — հինգ առ այժմ — զորս հասարակաբար «կազմակեր- պութիւններ» կանուանեն, և որք երկար առնեն վիճելէ ետք, վեր- ջերս միութիւն մը կազմած էին, շատ խախտ, որովհետեւ արդէն լուծուելու վրայ է: [Այս մասերէն սովորաբար է «Ֆրանսայի գործա-ւորներու Միութիւն»ը որ հակա-ռակ իր անուան հայրենասիրական չէ, այլ կը ներկայացնէ Մառքսի զուտ վարդապետութիւնը: Իր պետերն են Պ. Պ. Կէստ և Բօլ Լաֆարկ, Քարլ Մառքսի փեսան: Այս մասը ունի 13 պատգամաւոր թէեւ քիչ ազդեցիկ ի Բարիզ, մեծ ազդեցութիւն ունի ի Մար- սէյլ, Մոնթէլիէ, Թուլուզ, Լիլ, Ռուպէ եւայլն: [Ֆրանսայի Ընկեր- վարական աշխատողներու Դաշնակ- ցութիւնը «Ֆրանսայի գործաւոր- ներու Միութեան» մի բաժանումն է, որ կընդունի Մառքսի վարդա- պետութիւնը: Բաւըրմանի մէջ ներկայացուցիչ չունի, բայց իրեն յարողները բազմաթիւ են Թուրի, Անժէի և Բուլիէի մէջ: Ասկից զատ իրենց պետը Տօքթօր Պոսս Բարիզի Քաղաքապետ. Խորհրդոյ անդամ է, եւ մեծ ազդեցութիւն ու- նի հոն: [Թեպափոխական ընկերվար- ական գործաւորներու Միութե- թիւն»ը, որու ամենէն աւելի աչ- քի զարնող անձն է Պ. Ալլըքան, «Ընկերվարական աշխատողներու Դաշնակցութեան» մի մասն է: Այդ կազմակերպութիւնը կը պար- ծի մինակ գործաւորներէ բաղկա-

ցած ըլլալուն համար: Մէկ պատ- ճառաւոր միայն ունի, բայց շատ յարողներ ունի ի Բարիզ: [Թեպա- փոխական ընկերվարականներու Միութիւն»ը (որուն կը մասնակ- ցի «Ալիանս քօմիւնիսթ»ը, որը անձնական խնդիրներու պատճա- ռաւ բաժնուած է «Գործաւորա- կան յեղափոխական ընկերվարա- կան Միութիւն»-ը), յառաջ եկած է հին «Թեպափոխական կեդրոնական քօմիսիէ»էն, զոր հիմնած էր Պը- լանքի: Թէեւ եռանդուն միջադ- գային, սա կը ներկայացնէ Ֆրան- սական ընկերվարականութեան մէջ ազգային աւանդութիւնն եւ կը հաղորդակցի ուղղակի կերպով այլ եւ այլ գաղտնի ընկերութեանց մի- շոյցաւ Ռապուռիսմին: Այս մասը կարեւոր դերք ունի ի Բարիզ եւ բազմաթիւ անդամներ ունի կեդ- րոնի և Արեւելքի մասերուն մէջ: Արեւելքիները կախում ունին «Ալ- լիանս քօմիւնիսթ»էն և Բաւըր- մանի մէջ տասներկու պատգամա-ւոր ունի, պետն է Պ. վայան: [Այս տարբեր «կազմակերպու- թիւններ»ը կը ներկայացնեն հին ընկերվարականութիւնը: Ատոնցմէ ետքը կուգան «Էնտէրնացիոնալ» կոչուածները: [Երբ քանի մը ծա- նօթ քաղաքագէտներ, ինչպէս Պ. Պ. Միլլըան, Ժօռէս եւն. ինք- ղինքնին ընկերվարական յայտա- րարեցին, երիտասարդներու մեծ խումբ մը և հին արմատականնե- րէն շատեր եկան անոնց շուրջը խմբուելու: Գոյութիւն ունեցող ու է կազմակերպութեան մէջ չի մտան և կազմեցին. «Անկախ ըն- կերվարականութիւն» ա՛րիկայ եւ բնութիւն չափ անդամներ ունի Բաւըրմանի մէջ, արեւմտ ամենէն բազմաթիւ է. բայց չունի այն ոյժը զոր կուտայ ամուր կազմա- կերպութիւն մը, հաստատուն վար- զապետութիւն մը: [Այսու ամե- նային, իր պետերու բանակա- նութեան ու տաղանդի շնորհիւ շու- տով ամենէն ժողովրդական եղաւ և ամենէն ազդեցիկը, և հասա- րակութեան աչքին ֆրանսական ըն- կերվարականութեան մարմնացումը

կարծուեցաւ: Ժօռէսի և Միլլը- անի հետ իր ազդեցիկ անձնե- րն Պ. Պ. վիվիանի, Ֆառէս, Ռուանէ եւն., իր անկախ պետերը որոշեցին այլ և այլ կազմակերպու- թիւնները կազմելու համար: «Ըն- կերվարական համախմբութիւն» մը: Համախմբութիւն լաւը լաւ կը բացատրէ ու տնիկայ մերձե- ցում մըն էր և ոչ ձուլում մը: Իր քօմիսիէր «կազմակերպութիւն»ը կը պահէր իր ինքնավարու- թիւնը: Բայց ինչպէս տեսնուի «Ըն- կերվարական Գործաւորական Դաշ- նակցութիւն»ը միայն քանի մը հա-ւատարիմ անհատներ ունի, խըմ- բուած պատուաւոր գրագէտի մը շուրջը, որ քիչ քիչ իր գործունե- թիւնը չը ցուցնէ թաղական ըն- կերվարականութեան անմիջական կիրառութիւններու մէջ: «Ընկեր- վարական գործաւորական Միութե- թիւնը» հետզհետէ անիշխանական ներու հետ կը խառնուի: Ընտե- փանհաններու դէմ կը մնային ու բնաւ սա երկու կազմակերպութիւն- ները, «Ֆրանսական Գործաւորա- կան Միութեան» և «Թեպափոխա- կան Ընկերվարական Միութեան»: Երկար առնեն, մինակ, պայքարի- ետք Ֆրանսական Ընկերվարակա- նութեան համար, գոհ իրենց անց- եալէն, վստահ իրենց շրջանակի ամ- րութեան վրայ, այս կազմակերպու- թիւնները կը նախանձէին «Ան- կախ» ներու ըրած յառաջադիմու- թեան վրայ: Կամբաստանէին զա- նոնք իրենց այս յառաջդիմութիւ- նը իրենց քաղաքական ճկունու- թեան պարտիլ և ոչ իրենց վարդա- պետութեան ապահովութեան: Ու- այսպէս լնաւ առիթ չեն փախցը- ներ «Անկախ»ներու վրայ յարձա- կելու: Եւ ի՛նչ նախատինք տուին անոնց. անշուշտ ամենէն ծանրը որ կրնայ վերաւորել ընկերվարա- կան մը թէ իրենք պուռժուաներ են և մոռնալով ընկերվարականու- թեան սկզբունքները քաղաքական պայքարներու մէջ կը մտնեն: Հարուածը ծանր էր, ուստի Ժօ-

ԲՈՒՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ (36)

ՓԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ՄԱՍ ԿԵԱՆՔԷ ՊԱՏԿԵՐ ՄԵ

— Խ. Օ. —

ՄԱՍՆ Բ.

Երկրորդ առաւօտուն Շուշան կա- նուի իր քով կանչեց Ալիքսանը, որ երբ եկաւ հայ աղջիկը անպայման յուզ- ուած դրութեան մէջ դուռ:

«Ինչպէս քեզի խօսեցայ ես իմ պարտ- քըս կատարեցի: Ակնի հայ աղջիկները քեզ ալ յայտնի է փկուած կրնան սե- պուրի, ամբողջ հասուն հայ երիտա- սարդուհիները արթնցած են, անանկ առաջնորդի մը հակողութեան տակ որ ապագային ամեն կերպով խոստմնալից է. ասկէ ետքը քու յարաբերութիւն- ներդ Հրանդիին հետ պիտի կրնաս ը- նել, իրեն խօսած եմ մայրն ալ հա-ւանութիւն տուաւ ան ալ մեզ հետ է: — Բայց ինչո՞ւ այս խօսքերը Շու- շան:

— Պատճառը շատ մեկին է. ես ա՛լ

ինծի չեմ պատկանիր. ասոր գնաւ ըն- կերներդ ժողովէ եւ Միւսաի դատաս- տանը տեսէք. անիկայ մահուան պէտք է եւ պիտի դատապարտուի, լինի օ- ռէնքը պէտք է գործադրուի անոր վը- րան եթէ աչ արդէն գործած հրէշու- թիւններուն վրայ նորանոր գաղանու- թիւններ ալ պիտի բարդէ. անոր հա- մար դժբաժն ալ մի փնտռէք ես պիտի ըլլամ ինչը, ես իր քոյրը:

Շուշան աչքերը այս վերջի բառե- րէն հիւանդոտ արտայայտու- թիւնով լեցան: Ալիքսան զարհուրե- ցաւ. այս քանի ընտանիքի վրայ նկատելով: «Որո՞ւս աչքերը պիտի թաք եւ ես անոր գլուխը պիտի ճգմեմ: — Բայց մենք առանց վահրաւի մեր որոշումը յայտնելու չենք կրնար այդ ոճիւրին գործադրութեանը հաւանու- թիւն տալ:

— Վահրաւի անունը տուիր, ուրիմ: Իր ուր ըլլայ յայտնուեցաւ:

— Այո՛ Շուշան, Պօլիս է:

— Փրկուած, ըսել է անիկայ փրկու- եցաւ» աղաղակեց Շուշան եւ Ալիք-

սանը ձգելով հեռացաւ:

Ալիքսանը բուն մը չկրցաւ հասկնալ Շուշանի այս օրուան ընթացքէն. ո՛ր- քան լուրջ առ աղջիկը քանդուրդա- մուան մէջ տարօրինակ հոգեկան փո- փոխութեան ենթարկուած էր:

Օրը տակաւին չէր տարածուած երբ քաղաքին հիւսիսարևմտեւ թոկոտն տա- նը վեցամեայ նիւար աղջկան մը վազքը կը դիտէին տուններէն եւ խանութնե- րէն: Անոր կը հետեւէր արտասուածոր յիսունհինգ տարեկան սեւ լաչակով խաթուն կին մը:

«Ան կեղաւ անոր զօքաղքութեան պատճառը, ա՛ն կեղաւ զինքը լեռնէ լեռ հալածողը. ես պիտի ըլլամ իր դա- հիւր, որոշումներ տուէք»՝ կը պոռար վաղող աղջիկը:

— Զաւակ, ո՛ր կը վազես, կաղա- ղակէր յիսունհինգամեայ խաթունը սր- տապառաւ աղբսանքով մը:

Շուշանն էր վաղող աղջիկը:

Անիկայ խելագարեր էր:

Թոքախոր իր աւերիչ դերը կատա-

րելու վրայ էր, ատոր վրայ աւելցաւ խիստագործիւնը:

Շուշան այդ վիճակին մէջ հաղիւ հագ երեսունհինգ օր ապրեցաւ:

Շուշանի մահը շատ դառն հարուած տուաւ Հրանդիին եւ Ալիքսանի սիր- տի մանուաւդ: Բայց զանոնք ըստէ մը իսկ չկասեցուց իրենց ազգային գործունէութիւնէն. մինչ այն թուա- կանը որ թէ Պօլիս եւ թէ գաւառը գործունէութեան խօլ գրութեան մը չհետեւեցաւ. սակաւաթիւ այլ պատ- կառելի դէմքեր կային որոնք ամեն գնով պատրաստ էին համեստ գնացքով մը բնական եղանակով ընդհանուր ազ- գային զօրաւոր փառակից զանգուած մը պատրաստել եւ իրենց այդ նպատակը յաջողցնելու համար անոնք երկրոր- զական նկատումներէ շատ քիչ անդա- տկարացան: Անոնք ճշմարիտ հերոսներ եւ տրիպար հայրենասէրներ կրնային ըլլալ. բայց ինչպէս մեր Ը. Վիլսոնը մէջ պիտի ջանանք բացատրել կարդ

«էս՝ Միլլանի, վիճակի փորձեցին սրբել ամ արատը և ընկիր վարական վիճակով մը ընկ խնդրեցին, ուր ամեն ինչի պիտի քննուէր և կարգադրուէր։ Միլլաները համաձայնեցան, բայց «Արկաթ»ները կը զգուշանային։ Պ. Պ. կէստ, վաղեմի ժողովները և միջոցները վարելու, դարձնելու եղանակը գիտեն, և բացարձակ հաւատարմութեանց վրայ յայտ կը դնեն, իրենց յարողներն են, որ գրեթէ ամեն տեղ կարտադրեն «մարտիկներ»։ Համաձայնութիւն հաստատելը այսչափ դիւրին չը պիտի ըլլայ «Թող համաձայնին իրենք իրենց մէջ ու իրար բազմաթիւ, ինչքանուս պէտք», ինչպէս ըսած է Մօլիէրի սպասուհին։

ՃԱՐՈՒՄԱՐԶՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Ի ՀԱՊԵՇԻՍՏԱՆ

(Շարունակութիւն նախորդ քիւնի)
Երեք օր այսպէս կը շարունակէինք մեր ճամբորդութիւնը ամառի ու փշալից արտահաններու մէջէն, հետզհետէ վայրենի ծառերը կը շատնան եւ զով քամի մը կը սկսի փչել, կը հանգչինք վայրկեան մը ծառերով չըջացած տեղ մը։ — «Այսօր պաղօրակ ազդիւրի մը վրայ պիտի իջեանինք» կըսէ Մահոն, ինչ ուրախութիւն։ Ծառերու վրայ կը վառան ամենազգի թեւաւորներ, վայրենի հաւեր, ցախալոր եւ մեզ անծանօթ թռչուններ, հեռուները կը նշմարուին այծեր, խոզեր, կապիկներ եւն։ Արդէն առաւօտ եղած է։ Մահոն ինձ կառաջարկէ որսի ելնել, հրացան ուսիս ծառերուն մէջ կը մտնամ, եւ քիչ յետոյ երկու վայրենի հաւ դարկած կը վերադառնաի։ Մահոն կը գովէ իմ լաւ հրացանագործութիւնս, եւ ասկէ վերջ ամեն օր որսի միս պիտի ուտենք կըսէ, քանի որ այդպիսի լաւ որսորդ մըն ես։ Կը հասնենք եւ կիլիկիաները ջուրին վրայ, բաւական գեղեցիկ տեղ մըն է։ Կրակ կը վառենք հաւերին կը խորովենք եւ կուտենք համով հոտով։ Զորինները երկայն չուաններով կը կապենք արածելու համար եւ մենք ալ կը քնանանք։ Քիչ մը վերջը կարծնամ եւ կը նայիմ որ ջորիններէն երկուքը չուաններէն քակ-

ուած քիչ մը անդին կարածին, մինչեւ որ Մահոն կարծեսցնեմ միւս ջորին ալ կապը կը փրցնէ ու կը սկսի փախչել, վերայիցեալ երկու ջորիններն ալ անոր կը հետեւին եւ շուտ մը կանհիւստ թանառ տերեւախիտ ծառերու մէջ։ Մահոն զիս ապառնակեցնելով թէ չուտով պիտի բռնէ զանոնք, կառնէ զբան ու ներգալը եւ կը հետեւի անոնց, ինքնա շուրջս հաւաքած կը սպասեմ մի քանի ժամ եկող դացող չկայ, կըլլայ երեկոյ, դիտակ կուտենմ կերենմ բըլուրներուն վրայ եւ թանձ ախիտ անտառներէն անդին ուրիշ բան չեմ տեսներ։ Նախապատմական ծառեր հսկայ խոշորութեամբ, մեզ անծանօթ ձեւերով ու տերեւներով, որոնք կարծես ճիգ մը կընեն երկինք հասնելու, որոնց մէջ բոյն դրած կապիկն ամենազգի թռչուններն ու զազաններն։ Քիչերէ սոսկալի մութ մը պատած է ամեն կողմ, ծառերու խշրտոց ինձ սոսկում կազդէ, գիշերը կը յատաճանայ եւ տեսակ տեսակ զազաններու ձայնները աւանջալ կը իւրացնեն, ասոնց մէջէն յանկարծ կը լսուի մռնչիւն մը, ճիշտ երկնքի գոռոցին նման, ամպերու ձայն կը կարծեմ, բայց կուշարերիմ եւ կը զգամ իրարանցում մը անտառին մէջ։ Վրայ մարեկիք կուգայ, կանխեմ ծընած օրս, Հայի բաղդը, մեր դժբաղդ ճակատագիրը, կոխ մըն է սկսած առիւծի եւ գազաններու միջեւ, ես անզգացած կ'իյնամ եւ չեմ գիտեր որքան ժամանակ կանցնի, իսկ երբ ինքզինքիս կուգամ խաղաղութիւնը ու լուսնիւնը սիրապետած կը տեսնեմ, արդեօք ինչ անցած դարձած էր, չեմ գիտեր եւ անկարելի կըլլայ բան մը որոշել խոր մթնութեան մէջէն, իրեւեա առիւծը իր որսը ըրած մեկնած էր ան եւ սարսափ տարածելով հոն։ Յետոյ կ'իմանամ որ այդ կողմի գազանները մարդոցմէ քիչաւ փախ տեսած չըլլալով, իրենք ալ չեն փախար մարդոց։ Տեսնելու արժանի է թէ առիւծը ո՞ր պիտի հպարտութեամբ մը առաջ մարդուն կարեւորութիւն տալու կ'անցնի իր գործին կերթայ։ Վերջապէս կը լուսնայ, արեւը ծառերուն մէջէն իր զուլը կը հանէ եւ ինձ յոյսեր կուտայ, շուրջս կը նայիմ եւ քիչաւ բան մը չեմ տեսներ, քիչ մը կը իտաղաղիմ եւ ոգի կ'առնեմ։ Թեքու Մահոն ալ վերադառնալ կըսեմ ինքնիրենս, մօտիկս դանուող բլրակ մը կը բարձրանամ, դիտակ կը շտկեմ այս ու այն կողմ, դարձեալ նոյն յուսախառնութիւնը, դարձեալ նոյն ծառերը ու արօտ հորիզոնը։ Երբ երկայնաւոր վրայ է, ալ բոլորովին յուսահատ մահուան կը սպասեմ, բայց մահը ինձ սարսափ կազդէ, մահ

Արիւրկէի խորը, անուռի մը մէջ, անյիշատակ ու անփառունակ, ինչ տխրամբութիւն կ'ընէ անապատ երկիրներ արշաւել հացի մը համար։ Մինչդեռ մեր հացը ուրիշներ կուտեն, մինչդեռ մեր բարեբեկ երկրի բազմազան արդիւնքները մեր արիւնտրութեւ թըշնամները կը վայրեն, ու մենք մարդու պէս փոխանակ մեր հացը եւ մեր հայրենի իրաւունքները պաշտպանելու կամ հոն, մեր հայրենու ազգած հողին վրայ, մեր իրաւունքի պաշտպանութեան կոխիւն մէջ մնենք, մենք ձգած մեր հողը, մեր տունը, գաւալները, կերթանք օտար երկրներու մէջ մարդիկու կամ գազաններու ձեռնով փճանալու, ո՞րպիտի դադափար, ինչ տեսակ աղայի զգացողութիւն։

Հայրենիքի, ծննդավայրի լեռներն ու անտառները ամենախառնաճառ փառանկներուն մէջ իսկ յոյս եւ քաջութիւն կը ներշնչեն, ի հարազատ գաւալին, իսկ Արիւրկէի անապատները, Աւստրալիոյ ոսկեհանքերը, Ամերիկայի ծաղկեալ քաղաքները դէպի ոչնչութիւն անէացում կ'առաջնորդեն զայն։

Մուկը յատաճանալու վրայ է, իսկ ես արհաւիրքի եւ խորհրդածութեան մէջ իմացում եմ, յանկարծ ակտիւ ձայններ կը հասնին, մտիկ կընեմ եւ դէպի ձայնը կը վազեմ, դէմս կ'իյնն մի քանի ուղտապաններ, որոնք նախաւորեցին կուգան եւ դէպի Հարար իմ երթալիք կողմս կ'երթան, ոտքերնին կ'իյնան կը խնդրեմ կը պաղատեմ, նախ կ'զգուշանան ինչուս չեն հակերնար, Արաբներէն չեն դատեր, մէջերնին մէկը մի քանի քառ կը հասնայ, նշանացի կը հասկնան զլուստ եկածը, կը գլխն վրաս եւ քիտիս ուղտերուն վրայ նետելով ես ալ հետի ճամբայ կը ելլեմ, կը յուսադրին զիս թէ մի վախ նար մարդ կ'ընդունիր, կը գտնուին ու կը շարունակենք ճամբանս։ Յաջորդ գիշերը լուսնալու մօտ յանկարծ ձայններ կ'առնենք կը մօտենանք բայց անկարելի է որոշել մօտ թէ, Արաբներէն բառեր կը լսեմ եւ ձայնին կողմը կը վազեմ, կը սկսիմ իստիլ, մէկ մըն ալ անդիէն մէկը կը վազէ ու կըգայ վիզս կը փաթթուի, ո՞չ Պ. Չաւը՞ զուէն ես... հոս պէտք է երեւակայիլ ինձ նման ինքնակորոյ շուարեալի մը հոգեկան վիճակը ի տես իր ազգային, իր հիւսուող քարեկաւին... — Զիս դէպի Հաւաքիտան հրաւիրողն էր, որ մեզ զիմառը եկած էր, բայց որովհետեւ ես կանխած էի իր կ'ինը եւ աները, հետեւաբար ստիպուեցաւ իր ճամբան շարունակել մինչեւ նա ամառացը, ձիւպուրի մէկ ժամ տեսութեան եւ իմ

արեւմտեան լսելէ յետոյ իր առաջնորդներէն մին՝ որ լաւ արաբերէն գիտեր ինձ յանձնեց երկու ջորիններու հետ որք ճամբան գտնուած էին անոնցմով մենք ճամբայ ելանք դէպի Հարար, իսկ անոնք ալ մնաք բարեաւ լսելով մեկնեցան դէպի նախաւորացի։ Երբ գիտեցաւ եւ ես լաւ մը նայեցայ ինձ յանձնուած ջորիններուն տեսայ որ իմիննէն ըս չեն, իրողութիւնը յայտնեցի առաջնորդիս, լաւ հող չէ, կեղծներ կան եւ երբ հոն հասնինք ամեն ջորի իր տէրը կը գտնէ, ասկէ անդին կ'իման ալ կը փոխուի եւ ցերեկները պիտի ճամբորդենք։ Իրիկուսն դէմ տեսանք որ անդիէն մէկը կուգայ ձեռքը նիզակ մը եւ գրած մը բռնած, երբ մօտեցաւ տեսայ որ մեր Մահոն է։ զիս տեսնելուն պէս վազեց տալեւս եւ լաւ կ'ուս, հոգը համարելու եւ հազար ներսողութիւն խնդրել ջորինները բռնել չը կարողացած ըլլալուն համար, երբ Հարար հասնիք ըստ ջորիններդ հոն կը գտնէք։

ՉԱՊԸՇ

(Շարունակելի)

ԻՐԱՔԱՆ

Պատրիարքն ինքն անձամբ պատուատեր է այն հրահանգը որ, խառն ժողովոյ բովէն անցնելէ ետքը, կ'իլիկիոյ լեռները պիտի զրկուի՝ կ'առնուի կուտակուած բնաբան, լեռն կատարման համար։ Այս հրահանգը համաձայն է եղբեր 1872 ի հրահանգին որով ընտրուեցաւ Մարաշի Միկրոնի կաթողիկոսը։ — Երեսօղէմի Տ. Թարսի թիւն Պատրիարքը մասնաւոր նամակով մը իմացուցած է Օրմուշնի Պատրիարքին թէ՛ Տ. Սահակ եպիսկոպոսական ընդունած է խառն ժողովոյ կողմէ իրեն յանձնուած պատուիրակի պաշտօնը՝ կ'իլիկիոյ կաթողիկոսական ընտրութեան գործը կ'սկսենք հսկելու։ Համար, եւ թէ՛ իր պաշտօնին վերաբերեալ յանձնարարական գիտերը զրկուելուն պէս՝ Սրբազան Խաչատրեան պատրաստ է իսկոյն ճամբայ ելնել, Արտան երթալու և ընտրուած գործողութեանց ձեռնարկելու համար։

— Օսմ. Հանրային պարտուց վարչութիւնը պաշտօնապէս հրատա-

մը տաք գլուխ ինքնապատան գործիչներու գործելու վատագոյն դրութիւն մը կ'առնուի ան մարդիկը գործարար ընկերներու կ'որոշումը, բըլուրներ, ցած դաւաճանութիւնները չ'ըջան ետ մզիլ եւ անգործութեան դատապարտել։

Արդ Միլլանի քրոջ մահուն իրիւրող օրը քաղաքը գիւս էր։ Երբ մէկ անգիւստ անգիւստ փառլամենտական մարմնի անդին եղողներ իմացան, ինչ կարելի է այսպէս բնութիւնը։

Անկողը է բոլոր հոն, ամենէն անգիւր խողը Ալիքանը եղաւ, իր ընկերները Միլլանի շահատակութիւններու լուրը ստած էին, բայց ոչին առնին հասկացողութեամբ, անսակ արդարանալի ըմբռնումով մը, զգուշացած էին Ալիքանին այդ մասին ու եւ անկարողութիւն ընելէ, քանի որ արեւակապական շատ սերտ կապ մը Միլլանը եւ Ալիքանը իրարու կը միացնէր։ Ամեն ատենի համար ակնհիւս ճամբորդութիւն մըն է որ յեղափոխական ասպարէզը շատ պահանջու է, բայց ան ատեն եւ

անկից ետքն ալ բաւական ժամանակ այս տեսակ նկատուեցանով կը գործէին մեր յեղափոխական լաւագոյն կարծեալ յեղափոխական մարմիններն ալ, այս տեսակ նկատուեցան, եթէ մեր ընթերցողները Ալիքանի հոգին կըրցան թափանցել, ակնցի մեր ուսուցիչ յեղափոխականին համար նշանակութեան մէջ բոլորովին զուրկ էին։

«Պարտններ, ըսաւ անոնց, ձեզի շատ կարեւոր խնդրի մը պատճառաւ կ'անչա՞ծ եմ հոս, ես հաւաքում եմ որ իմ մօրաքրոջս տղուն Միլլանի մասին չըրջած կարգ մը աննպատակ գործքները ձեր ակնմիտ հասած ըլլալու են, իմ մեծագոյն գործողութիւնս այդ գործքները իրականութեան վրայ հաստատուած են, եւ հիմա, որ ալ չափը եկած լեցած է եւ քանի յանի խորհուրդ եւ խառնեմ անբաւական եղած են այդ անսիրտ մարդը ուղղութեան բերելու, յեղափոխական վարչութեանը պարտք կը սեպեմ յայտնելու որ անկալ անքաւելի դաւաճան մըն է եւ արժանի պատճառի, զրոյցներու եւ իրական-

նութեան մասին խօսեցայ, ես անձնապէս խոր համոզում գոյացուցած եմ որ Յովհաննէս աղան Աքեա բերդարդելու թեան դատապարտողը եւ մեր վարդապետ մը հեռացնող ինքը կ'ուս, դարձեալ Շուշանի մահը անոր գործած դատաճանական արարքներու հետ կապ ունի։ Շուշան մեզ հետ էր եւ գլխաւորապէս իր եղբորը անգաւառութիւններն էին որ վաղահաս կերպով ատ թանկագին աղջիկը դեղիզման տարին, իմ կարծիքով Միլլանը պէտք է մահուան դատապարտուի։ Ի դէպ պէտք է ձեզ հաղորդեմ որ վարդապետը անգիւստացած է ինձ եւ թղթակցական յարաբերութեան մէջ կը գտնուիմ անոր հետ, երեկ իրմէ կըրկին նամակ մը ստացայ։»

Ներկաները ալ անունը լսելով եւ լեզարականութենէ ցնցուած պէս յուզուեցան, Ալիքանը նամակը կարդաց անոնց։ Վարչական մարմինը առաջ նէր վարդապետի վրայ եւ իր մէջ կայացուած որոշումի մը համաձայն համոզում գոյացուեցաւ որ ծանր պարագաներու

մէջ իսկեմութեան պարագ մը համարուի անոր խորհուրդին դիմելը։

Գոյացուած համոզումը շատ բանաւոր էր եւ Ալիքան վարչական մարմինին կողմանէ Միլլանի մասին տրուած վճիռին համար վարդապետի գրեւոր պաշտօնապէս արտօնուեցաւ։ Նամակը երկրորդ օրը գրուեցաւ Ալիքանի անուն բան տեղն ու տեղը տեղեկագրեց անոր։

Վարդապետի պատասխանը Միլլանի մասին աս եղաւ։

«Անոր անբեկիչը ես պիտի ըլլամ, ամեն ատեն հետեւեցէք անոր չըլլայ Յովհաննէս աղայի ընտանիքին կամ Հրանդի մագի թելին «պաշտ» կը շնչեմ չըլլայ գիշերը եւ «պանեմ»։

Շ. Կաւմարալիան (Շարունակելի)

